

የፖሊሲ ፍሬ ሀሳቦች

የዝናብ ውሃ ማቆር እንቅስቃሴ ፋይዳ በኢትዮጵያ

- ◆ የማኅበራዊ ጥናት መድረክ በሀገሪቱ የልማት ችግሮች ዙሪያ ፖሊሲ - ነክምርምሮችን የሚያደርግ ለትርፍ ያልተቋቋመና መንግስታዊ ያልሆነ አገር በቀል ድርጅት ነው።
- ◆ የምርምር ውጤቶችን ለፖሊሲ አውጪዎችና ጉዳዩ ለሚመለከታቸው አካላት እንዲደርሱ ያደርጋል፤ ሕዝባዊ ውይይቶችን ያዘጋጃል፤ የተለያዩ የሕብረተሰብ ክፍሎችን ጋብቻ ያወያያል።
- ◆ በአዲስ አበባ (በ97.1 ሞገድ) እና በአዋሳ (በ100.9 ሞገድ) ከተሞች ኤፍ.ኤም. ራዲዮ ጣቢያዎች ልማት ነክ ጉዳዮችን እያዘጋጀ ያስራጫል።
- ◆ በድረ-ገጹ በልማት ዙሪያ ውይይቶችን ያካሂዳል።
- ◆ በርዕሱ ዙሪያ ሐሳብ መሰንበር የምትፈልጉ በኢሜይል አድራሻችን ላኩልን።

1. መግቢያ

እንደተባበሩት መንግሥታት ድርጅት ግምት ኢትዮጵያ በዝናብ ውሃ ማቆር ላይ ለተመሰረተ የግብርና ልማት እስከ 520 ሚሊዮን ህዝብ ሊመግብ የሚያስችል ዕምቅ ሃብት አላት። ቴክኖሎጂው ከአክሱም ዘመን ጀምሮ የነበረ ቢሆንም ለዘመናት ምንም ዓይነት ትኩረት ሳይሰጠውና መሻሻልን ሳያሳይ ቆይቷል። በቅርብ ዓመታት ግን የኢትዮጵያ መንግሥት የዝናብ ውሃ ማቆር ስልትን የምግብ ዋስትና ጥረቱ ዋና አካል አድርጎታል። ባለፉት አራትና አምስት ዓመታትም ወደ 952,120 የሚጠጉ የተለያዩ ዓይነት መጠንና ቅርጽ ያላቸው የዝናብ ውሃ ማቆሪያ ኩራዎች ተገንብተው ከ20,000 ሄክታር መሬት በላይ እንደሌላ የመንግሥት መረጃዎች ይጠቁማሉ። በቅርብ በተቋቋሙ 25 ግብርና ኮሌጆችም “የዝናብ ውሃ ማቆር” የሚባል የትምህርት ዓይነት ተቀርጾ በሥርዓተ ትምህርቱ ተካቷል።

ሆኖም ግን የዝናብ ውሃ ማቆሪያ ፈጣን እንቅስቃሴ በተጓዳኝ ጥናት ሳይታገዝና በውይይት ሳይጎለብት በመቆየቱ ሳቢያ የሚከተሉት ሶስት ዐበይት ችግሮች ጥናትን የሚጋብዙ ሆነው ተገኝተዋል።

1ኛ/ ዝናብ ውሃ ማቆርን መንግሥት እንደ እንክንዳ-የለሽ የምግብ ዋስትና ማረጋገጫ አድርጎ ሲያቀርብ ተከራካሪዎች ደግሞ እንቅስቃሴውን ከወባ በሽታ መስፋፋት፤ ከመሬት ጥበት እና ከድህነት ጋር በማያያዝ እንደ ከንቱ ክንዋኔ ሲያቀርቡት መስተዋሉ፤ 2ኛ/ የዝናብ ውሃ ማቆር እንቅስቃሴ ከአካባቢ፤ ከጤና፤ ከመሬት አጠቃቀም፤ ከሥነ-ጾታ፤ ከመሬት ዋስትና፤ ከድህነትና ከመሰረተ ጉዳዮች ጋር የተቆራኝ ሆኖ ሳለ እስካሁን የነበረው ትኩረት ባመዘኝ በዲዛይን፤ አገልግሎት አካላት ገጽታ ብቻ ሆኖ መቆየቱ፤ እና 3ኛ/ የዝናብ ውሃ ማቆር እንቅስቃሴው ከሌሎች ፖሊሲዎች ጋር ያለው መስተጋብር በጉልህ ተለይቶ አለመታወቁ ናቸው።

2. የጥናቱ ዓላማዎች

ከዚህ በመነሳት የማኅበራዊ ጥናት መድረክ (ማጥመ) በ1998 ዓ.ም በውሃ ማቆር ላይ አንድ ጥናት አካሂዷል። ጥናቱ ሶስት ዐበይት ዓላማዎችን ይዟል። እነሱም፡-

1. የዝናብ ውሃ ማቆር ከአካባቢ፤ ከማኅበራዊና የኢኮኖሚ፤ እንዲሁም ከጤና ሁኔታ ጋር ያለውን ቁርኝት መመርመር፤
2. የዝናብ ውሃ ማቆር ስልቱ በሃገሪቱ ካሉ

የተለያዩ ፖሊሲዎች ጋር ያለውን ጉድኝት መጠቀም፤ እና

3. የዝናብ ውሃ ማቆር እንቅስቃሴን የበለጠ ለማጠናከርና ለመምራት የፖሊሲ አንድምታ ያላቸው ሃሳቦችን ማፍለቅ ናቸው።

3. የጥናቱ ሥፍራና ዘዴዎች

በ1998 ዓ.ም የተካሄደው የመስክ ጥናት ያካተው በመካከለኛውና የሰሜን-ምስራቅ የሃገሪቱ ክፍሎች የሚገኙ 12 የገጠር ቀበሌዎችን ነው። የኖሙና ቀበሌዎቹ የተመረጡት ከ5 ወረዳዎች ሲሆን የሚገኙትም በአማራ ክልል (በተሁለደሬ፤ በቃሉ፤ እና በባቲ) እንዲሁም በኦሮሚያ ክልል (የቦሰት እና ዱግዳ ቦራ) ወረዳዎች ነው። ቀበሌዎቹ የዝናብ ስርጭት መዛባት፤ ከፍተኛ የህዝብ ቁጥር ዕድገት፤ የተፈጥሮ ሃብት መመዘኛና የዝናብ ውሃ ማቆር እንቅስቃሴ በሰፊው የሚካሄደባቸው ናቸው።

መረጃዎችን ለመሰብሰብ 300 የሚሆኑ (150 የዝናብ ውሃ ማቆሪያ ተጠቃሚ እና 150 የማይጠቀሙ) የአርሶ አደር ቤተሰቦች በኖሙናነት ተመርጠው መጠይቅ ቀርቦላቸዋል። ከአገር ሽማግሌዎች፤ ከገበሬ ተጠሪዎችና ከታዋቂ ግለሰቦች ጋር የቡድን ውይይት እንዲሁም ከግብርና ኤክስፐርቶችና የልማት ጣቢያ ባለሙያዎች መረጃዎች ተሰብስቧል። ከብሔራዊ ሚትሮሎጂ አገልግሎት ኤጀንሲ የ30 ዓመታት ወርሃዊ የዝናብና የአየር ሙቀት መረጃዎች ጥቅም ላይ ውሏል። መረጃዎቹም በመተንተኛ ዘዴዎች ተጠናቅረው የሚከተሉት የጥናት ውጤቶች ተገኝተዋል።

4. የጥናቱ ዋና ዋና ግኝቶች

4.1 የዝናብ ውሃ ማቆር አስፈላጊ ነበር?

ለኖሙና በተመረጡት በሁሉም ቀበሌዎች የዝናብ ስርጭታቸው ከጊዜ ወደ ጊዜ እየተዛባባቸው አመታዊ የዝናብ መጠናቸውም እየቀነሰ መጥቷል። ቀድሞ በበርካታ ዓመታት ርቀት ይከሰት የነበረው ድርቅ አሁን በየሁለት ዓመቱ እየተከሰተ ነው። ለምሳሌ በቡታ ዳለቻ ገዳ ቀበሌ (በቦሰት ወረዳ- ኦሮሚያ) የሚገኙ ገበሬዎች እንደሚናገሩት “የደግ ዝናብ ዓመታት ድሮ ቀርተዋል”። የአፈር ሁኔታም የተጎሳቆለ ነው። በቦሰትና በዱግዳ ቦራ ወረዳ ቀበሌዎች ያሉት አፈሮች በቂ ጥልቀት ቢኖራቸውም አሸዋማ በመሆናቸው ውሃ ይዞ የመቆየት አቅማቸው ደካማ ሲሆን፤

በተሁለደ፤ ቃሉና ባቲ ወረዳዎች የሚገኙ አፈራት በከፍተኛ ደረጃ የተጎሳቆሉ በመሆናቸው ጥልቀታቸው አነስተኛ ነው። የለምነት ደረጃቸውም ዝቅተኛ በመሆኑ በርካታ የውሃ መጠን የመያዝ አቅማቸውም ወሱን ነው። ይህ ደግሞ በሰብል ወቅቶች የመከሰት እድሉ እየበረከተ የመጣው የዝናብ መቋረጥን (dry-spell) ለመቋቋም ያለው አቅሙ አነስተኛ ይሆናል። በሌላ በኩል በናሙና ወረዳዎቹ ባለው ከፍተኛ የህዝብ ቁጥር ዕድገት፤ ከምርት ግልጋሎት ውጪ በሚሆኑ የተራቆቱ መሬቶች ሳቢያ ከፍተኛ የመሬት እጥረትና ጥበት መከሰቱ የዝናብ ውሃ ማቆርን አስፈላጊነት ይመለከታል። እንደናሙና ገበሬዎቹ አስተያየት የዝናብ ውሃ ማቆር ለደሃም ሆነ ለሃብታም፤ ለትንሽም ሆነ ለትልቅ መሬት ባለይዞታ ጉልህ ጠቀሜታ እንዳለው ተመስክሯል።

4.2 የተሳታፊዎቹ ማንነትና እንቅስቃሴ

የውሃ ማቆሪያዎቹ የተገነቡት በገበሬ ማሳዎች ላይ ሲሆን በመጀመሪያዎቹ አመታት ዕቅዶች ይመነጩ የነበረው በክልል ደረጃ ስለነበር በኮታ አሰራር ላይ ተመርኩዞ ነበር። በሂደት ግን ውጤቱ ጥሩ ስላልነበረ የኮታው አሰራር ተወግዶ ዕቅዶች በሚመለከታቸው የወረዳ አካላት መካሄድ ጀምሯል። ግልጋሎቱ ባመዘኑ ለአትክልቶች ልማት ቢሆንም እንደቀበሌው ነባራዊ ሁኔታ ለመጠጥነት፤ ለከብት ማድለብ፤ ለንብር ርባታ፤ ለጫት ተክል ማስፋፊያና ለችግኝ ማፍያነት ሲጠቀሙበት ተስተውሏል። የዝናብ ውሃ ማቆሪያ ደሃና በምግብ እጥረት ተጠቂ የሆኑ ገበሬዎችን በማቀፍ የምግብ ዋስትናን ለማስገኘት የታለመ እንደነበረ ቢታወቅም፤ የተገኘው ውጤት የሚመስክረው ተሳታፊዎቹ ባመዘኑ በአባወራ የሚተዳደሩ፤ ሰፊ ያለ የመሬት ይዞታ የነበራቸውና፤ በገበሬ ማግበራት ውስጥ በተለያዩ የኃላፊነት ደረጃ ላይ የሚገኙ ናቸው። የደሃ-ደሃና የእማውራ ቤተሰቦች እንዲሁም አቅሙ-ደካማ ቤተሰቦች ሳይታቀፉ ቆይተዋል። በመጀመሪያዎቹ አካባቢ ቴክኖሎጂውን ለማስተዋወቅ ሲባል ኩራዎቹ ሙሉ ወጪ (በሲሚንቶና ፕላስቲክ ምንጣፎች አቅርቦትና በምግብ ለሥራ አማካይነት የተካሄደ ቁፋር) በመንግሥት ተሸፍኖ የነበረ ቢሆንም ደሆቹን ግን አላቀፈም ነበር። አሁን ግን ይህ ድጎማ እየቀረ ነው።

4.3 የውሃ ማቆሪያ ሥፍራ ምርጫና አመቺነት

በናሙና ቀበሌዎቹ ለውሃ ማቆሪያ የተመረጡት ሥፍራዎች በርካታ ድክመቶች ታይተውባቸዋል። በመላ ሀገሪቱ ተሰራጭቶ የነበረው የውሃ ማቆር ቴክኖሎጂ የመነጨው ናዝሬት ከተማ አካባቢ ከሚገኝ የሙከራ ሥፍራ ነበር። ይህ ሥፍራ የዝናብ መጠኑ በጣም አነስተኛ፤ የአፈሩ ዓይነት አሸዋማ፤ የመሬቱ ገጽ ሜዳማ ሲሆን በርካታውን የሃገሪቱን ክፍል ሊወክል የማይችል ነበር። ተዳፋት መሬቶች የአፈራቸው ጥልቀት አጭርና ድንጋያማ በመሆኑ ቁፋርው አዳጋች ነው። የፕላስቲክ ምንጣፎች ሲነጠፉባቸውም በቀላሉ ይቀደዳሉ። አንዴ ከተቆረረ በኋላ ግን መሬቱ ስለማይዋልል ለኮንክሪት ኩራዎች አመቺነቱ ተረጋግጧል።

ምስል 1. በኮታ አሰራር ሳቢያ በርካታ ኩራዎች በዘፈቀደ በመሰራታቸው ከጥቅም ውጪ የሆኑ አሱ (ዱግዳ ቦራ)

ሜዳማና ረባዳ ሥፍራዎች ለቁፋር ቀለል ያሉ ቢሆኑም አፈራቸው ባመዘኑ ሽክላማ (ኮትቻ) በመሆኑ የመከማተርና የመለጠጥ ባሕሪ በማሳየት የኮንክሪት ኩራዎችን ለመስነጠቅና ለውሃ ብክነት ይዳርጋቸዋል። የኩራ ዓይነቶችን ከመሬቶቹ ተዳፋት አንጻር ባለመቃኘቱ በርካታ ችግሮች ተስተውለዋል። ለምሳሌ በዱግዳ ቦራ እና በባቲ ወረዳዎች የሚገኙ ወደ 30% የሚጠጉት ኩራዎች ምንም ውሃ ለማቆር ሳይችሉ ቀርተዋል (ምስል 1)።

በጥናቱ እንደተረጋገጠው በርካቶቹ ኩራዎች የተቆፈሩት ከመኖሪያ ቤቶች ቅርብ ርቀት ነው። ከ50% በላይ የሚሆኑት ኩራዎች ክዳን የሌላቸው በመሆኑ (ምሥል 2) ለእንስሳትና ሕፃናት የአደጋ መንስዔ ሲሆኑ፤ ለወባ በሽታ መስፋፋትም አስተዋጽኦ አድርገዋል። ኩራዎቹ በቂ የውሃ ግብአት እንዲኖራቸው የተወሰነ ገላጣና ውሃ የማያሰርግ የተረመረመ መሬት ቢያንስ በአንዱ አቅጣጫ መኖር ግድ ቢልም በበርካቶቹ የናሙና ኩራዎች የታየው ግን ዙሪያቸውን ሙሉ በተክሎች ተክበው ነው (ምስል 2)። ይህም ኩራዎቹ ሊኖራቸው የሚገባውን የውሃ ክምችት መጠን ሲያሳንሰው ታይቷል።

ምስል 2. በርካቶቹ ኩራዎች ያልተከደኑና ዙሪያቸውን በተክሎች የተከበሙ ናቸው (ተሁለደሬ)

4.4 በኩራ ውሃ ስለሚካሄድ እርሻ

ውሃ በብዛት በታቆረባቸው አካባቢዎች የሚገኙ ተጠቃሚ ቤተሰቦች (ተጠቃሚ ካልሆኑት ቤተሰቦች ጋር ሲነጻጸር) የተሻለ የተክሎች ስብጥር፤ የምግብ አቅርቦትና የኢኮኖሚ አቅም አሳይተዋል። ሁሉም ተጠቃሚዎች የኩራ ውሃዎቹን ለአትክልትና ፍራፍሬ ብቻ እንጂ ለአዝርእት ሲጠቀሙበት አልተስተዋለም።

ሆኖም ግን ገበያ-ተኮር የሆኑና የመስኖ ውሃ የሚጠቀሙ አትክልትና ፍራፍሬዎች ለአካባቢዎቹ አዲስ ስለነበሩ ሂደቱ በመረጃ ከመመርኮዝ ይልቅ በግምት (በመላ) እንዲከወን ሆኗል። በዚህም ሳቢያ ሊገኝ የሚችለው የምርት መጠን መቀነሱ ብቻ ሳይሆን አንዳንዴም ለኪሳራ የሚዳርግበት ሁኔታ ታይቷል። የጉድጓዶቹን ውሃ ለማውጣት አንዳንዶቹ የውሃ ፔዳል ቢጠቀሙም ውሃ አባካኝ በመሆኑ በርካታ ተጠቃሚዎች በመጥለቂያዎች ይጠቀማሉ። የሂደቱ የጉልበት ፍላጎትም ከፍተኛ ሆኗል። ሆኖም ግን በየአካባቢው የሚገኙ ቁሳቁሶችን በመጠቀም የጠብታ መስኖ ጅምር ቴክኖሎጂ በዱግዳ ቦራ፤ በባቲ እና በተሁለደሬ ወረዳዎች ታይተዋል (ምስል 3) ። ዘዴው ምርታማነትን እስከ 40% ሊያሻሽል እንደሚችል ሌሎች ጥናቶች ይጠቁማሉ።

4.5 በውሃ ማቆር ልማት ዙሪያ ቴክኒካዊ ጉዳዮች

የኩራዎች በደለል የመሞላት ችግርን ለመቅረፍ በርካቶቹ ተጠቃሚዎች ለደለል ማጥለያ ከአንድም ሁለት ጉድጓዶች

ቢያዘጋጃም ቶሎ ቶሎ ስለማይጠረግ ችግር በሰፊው ይታያል። ለምንጣፍነት የሚውለው ፕላስቲክ በግብርና ቢሮዎች ቅጥር ግቢዎች ለዓመታት ተጣጥፈው በመከማቸት ለሙቀትና ቅዝቃዜ ተጋልጠው ስለሚከርሙ (ምስል 4) ጥቅም ላይ በሚውሉበት ወቅት በቀላሉ የመቀደድ አደጋ ይገጥሟቸዋል። ይህ ደግሞ የኩራዎቹን ውሃ ብክነት ስለሚያፋጥነው በበርካታ ሥፍራዎች ፕላስቲኮች ለሌሎች ተግባራት (እንደመጠለያ) ሲውሉ ታይተዋል (ምስል 5)። በሲሚንቶ የተገነቡ ኩራዎችም ተደጋጋሚ የመሰነጣጠቅ ችግር ሲገጥማቸው ይታያል።

ምስል 3. በቀላል ቁሳቁስ የተሰራ የጠብታ መስኖ ጅምር እንቅስቃሴ ለምርታማነት ያግዛል (ዱግዳ ቦራ)

4.6 የውሃ ማቆር ልማትና የወባ በሽታ ግንኙነት

ሁሉም የናሙና ቀበሌዎች ቀድሞውኑም በወባ በሽታ በመጠኑ ይጠቁ የነበሩ ናቸው። ሆኖም ግን ከቅርብ ዓመታት ወዲህ ተጠቂታቸው በርክቷል። በርካታ የአጨዳና የውቂያ ወቅቶችን ስለሚያስተጓጉሉ ከፍተኛ የድህረ ምርት ብክነት ደዳርጋል። ይህን ክስተት አንዳንዶቹ ከውሃ ማቆር እንቅስቃሴው ጋር ያገናኙታል። ሆኖም ግን በቅርብ ዓመታት የታየው የአየር ፀባይ ለውጥ ለወባ ትንኝ መበራከት ተጨማሪ አስተዋፅኦ እንደነበረው ከግምት ማስገባት ያስፈልጋል። በርካቶቹ ኩራዎች ከመኖሪያ ቤቶች ቀርበው መቆራረጥ (በተለይም በመጀመሪያዎቹ ዓመታት) ለወረርሽኝ ከፍተኛ አተዋጽኦ አድርገዋል። በሂደት ግን ኩራዎቹን በብትር በማማሰል የትንኞቹን እጮች በታትኖ አደጋውን መቀነስ እንደሚቻል በመታወቁ እንቅስቃሴው በሥፋት እየተካሄደ ነው። ሆኖም እጅግ ዘግይቶ የታወቀው ሌላ የትንኝ መራቢያ ሥፍራ ለደለል መከላከያ የሚቆረረው ጉድጓድ ነው። በአመዛኙ የዝናብ ውሃ ማቆር ልማቱ የተካሄደው በተጠና መረጃ ተመርኩዞ ሳይሆን እንዲሁ በመላ (trial and error) ስለነበረ አሁን የተገኙት በርካታ ልምዶች የተካበቱት ጥቂት የማይባል የህይወትና የንብረት ዋጋ ከተከፈለባቸው በኋላ ነበር።

ምስል 4. የፕላስቲክ ምንጣፎች ለረዥም ጊዜያት በግብርና ቢሮዎች ግቢ መቀትና ቅዝቃዜ ሲፈራረቅባቸው ስለሚከርሙ የአገልግሎት ብቃታቸው ውስን ይሆናል (ባቲ)

4.7 የፖሊሲ ትኩረትን የሚሹ ጉዳዮች

የዝናብ ውሃ ማቆር ከበርካታ ክንውኖች ጋር እንደመያያዙ ከተለያዩ ፖሊሲዎች ጋር ግንኙነት አሉት። ከላይ የቀረቡትን የጥናት ውጤቶች መሰረት በማድረግ ከዚህ በታች የተዘረዘሩት ጉዳዮች ቀርበዋል።

ሀ) ተጠቃሚዎችን የመለየት ብቃት፡- የዝናብ ውሃ ማቆር ግንባታ ጉልበት-ፈጅ በመሆኑ ገበሬዎች በደቦ ነው የሚቆፍሩት። ተመጣጣኝ የጉልበት መጠን ያላቸውን ግለሰቦች እርስበርስ እንዲረዳዱ ስለሚገፋፋ አቅጣጫ ደካሞችን (ታማሚዎች፣ እማውራዎች፣ አረጋውያን) የሚያስጠጋቸው አይኖርም። ይህ መሆኑ ደግሞ በአባወራ የሚመሩና ጤንነታቸው በጥሩ ደረጃ የሚገኙ ቤተሰቦችን ብቻ ስለሚረዳ በሂደት ደካሞችን እያገለለ የፕሮግራሙን ደሃ-ተኮርነት ከጥያቄ ያስገባዋል። ለምሳሌ በጥናቱ ሥፍራዎች አንዳችም በሴት የሚተዳደር ተጠቃሚ ቤተሰብ አልታየም።

ምስል 5. በርካቶቹ የፕላስቲክ ምንጣፎች በቀላሉ በመቀርደዳቸው ለሌሎች ተግባራት እየዋሉ ነው (ባቲ)

ለ) የመርሆዎች ዘመምተኝነት፡- በማወቅም ሆነ ባለማወቅ በዝናብ ማቆር እንቅስቃሴ ዙሪያ በርካታ ወገንተኝነቶች ተስተውለዋል። ስልቱን የዝናብ-አጠር አካባቢዎች ጉዳይ ብቻ አድርጎ ማየትና ሌሎች የወይና ደጋና ደጋማ ሥፍራዎችን መዘንጋቱ፣ የአዝርኦት ሰብሎችን ሙሉ ለሙሉ በመዘንጋት ለፍራፍሬና አትክልቶች ብቻ ትኩረት ማድረግ፣ ግንባታው በሲሚንቶና በፕላስቲክ ላይ ብቻ የታጠረ እንዲሆን መደረጉና ሌሎች ከየአካባቢው ለሚገኙ ቀላል ቴክኖሎጂዎች ትኩረት አለመስጠቱ፣ ናቸው።

ሐ) ድጎሙ፡- የዝናብ ውሃ ማቆርን ለማስጀመር ብዙ የፋይናንስና የጉልበት ግብአት ያስፈልጋል። መጀመሪያ አካባቢ በመንግሥት ጥሩ ድጎማ ይደረግ ነበር (ምንም እንኳን ተጠቃሚ የሆኑት ደህና የሚባሉት ቤተሰቦች ቢሆኑም)። አሁን እየተካሄደ ያለው አዝማሚያ ግን ድጎማውን በጭራሽ ለማቆም ነው። ገና ተጠቃሚ ለመሆን በዝግጅት ላይ ያሉት ቤተሰቦች ደግሞ የኢኮኖሚ አቅማቸው በጣም ጎስቋላ በመሆኑ ወጪውን አይችሉትም። በተጓዳኝ እየተካሄደ ያለው የአፈርና ውሃ ክብካቤ እንቅስቃሴ ግን በስፋት በመንግሥት እየተደገመ ይገኛል። በባቲ የሚገኙ ገበሬዎች፡- “የትኛው ነው በቅድሚያ ሊደገም የሚገባው፡ አምርቶና ተመግቦ ማደር ወይንስ ሳይበሉ አካባቢን ለወደፊት ይጠቅመኛል ብሎ መንከባከብ ?” የሚል ተጠየቅ ሲያነሱ ተስተውሏል።

መ) ትስስር፡- የዝናብ ውሃ ማቆር ዘርፈ-ብዙ እንደመሆኑ ከመሃንዲሶች፣ ከመስኖ ባለሙያዎች፣ ከጤና ባለሙያዎች፣ ከምጣኔ ሃብት ባለሙያዎች፣ ወዘተ ግብአቶች እንዲኖሩት ግድ ይላል። በተቋማት ደረጃም ጉዳዩ የግብርና ሚኒስቴር ብቻ ሳይሆን የውሃ ሃብት፣ የጤና ጥበቃ፣ ወዘተ መሆን ሲገባው ይህ ሳይሆን እስካሁን ቆይቷል።

ሠ) በእውቀት ላይ ስለመመስረት፡- ኢትዮጵያ ሰፊና የውስጠስጠ ሥነ-ምህዳራት ሃገር ሆና ሳለ ለዝናብ ውሃ ማቆር ማስፋፊያው ጠቀሜታ የዋለው መረጃ የመነጨው ባመዛኙ ከናዝሬት አካባቢ ነበር። ይህም መረጃ ባመዛኙ በግንባታ ሂደት ያተኮረ በመሆኑ ዘርፈ-ብዙ የሆነው ቴክኖሎጂ በባቂ እውቀት አልታገበም ነበር። በዚህም ሳቢያ የ “መላ” አሰራር ሰፍኖ ቆይቷል።

ረ) የፖሊሲዎች መጣረስ፡- የጤናው ፖሊሲ ውሃ ያቆሩ ሥፍራዎች ከመኖሪያ አካባቢዎች መወገድ አለባቸው ሲል ግብርናው ደግሞ መስፋፋቱን ያበረታታል።

ሰ) የመሬት ባለቤትነት ጉዳይ፡- በርካታ የዝናብ ውሃ ማቆር ተጠቃሚዎች ከፊትቸው ከቤታቸው አቅራቢያ እንዲሆን መሻታቸው በከፊል የሚያሳየው ቁም ነገር ገበሬዎቹ ከዚህ ቀደም የነበረውን የመሬት ባለቤትነት ዋስትና ማጣት ነው። በተለይም በተደጋጋሚ የተከናወኑት የመሬት ክፍፍሎች ገበሬዎችን ሩቅ ካለው ማሳቸው ላይ በከፊ ውሃ ተጠቅመው ቢያለሙ በመሬት ክለሳ ክፍፍል ወቅት (ከዚህ ቀደም በእርከን የለሙ መሬቶች ላይ እንደታየው) ከፊት የማጣት አጋጣሚ ሊኖር ስለሚችል ነው። ሆኖም በቅርቡ ታውጆ በሥራ ላይ የዋለው የመሬት አጠቃቀምና አያያዝ አዋጅ (456/97) መጠነኛ የመሬት ዋስትናን በመፍቀዱ በርካታ ገበሬዎች ወደፊት ሊያስፋፏቸው ላቀዷቸው ከፊት ከመኖሪያ ቤቶች ራቅ ያሉ የእርሻ መሬቶቻቸውን መርጠዋል። ይህን ማድረጋቸው አንድም የወጣ ትንኞችን መራቢያ ሥፍራ ከመኖሪያ ቤቶቻቸው ለማራቅና በተጓዳኝም በክፍት ጉድጓዶቹ ሳቢያ የሚፈጠሩ አደጋዎችን ለመቀነስ ነው።

ሸ) ህዝባዊ ተቋማት፡- የዝናብ ውሃ ማቆር ቴክኖሎጂ ለድህረትና አቅራቢዎች የበለጠ እንዲዳረስ የሚያግዙ የህብረት ሥራ ማኅበራት ቁጥር ኢምንት ነው። በዚህ ጉዳይ የቡታ ዳለቻ ገዳ ቀበሌ (ቦሰት ወረዳ) በምሳሌነት የሚጠቀስ ነው (ምስል 6)። ለዚህ ተግባር ተብሎ የሚቀርቡ የጥቃቅን ብድር ግልጋሎቶችም አልተስፋፉም። ማኅበራቱ እንዲቋቋሙ መርዳት ቴክኖሎጂውን ለተጠቃሚዎች በፍጥነት ለማስራጨትም ሆነ ደህረትን ለማገዝ ዐብይ ሚና ይኖረዋል።

ምስል 6. የዝናብ ውሃ ማቆር ኅብረት ሥራ ማህበራት ለቴክኖሎጂ ሽግግርና ድህረትን ለመርዳት ጠቃሚ ናቸው (ቦሰት)

4.8 መደምደሚያና የፖሊሲ ጠቋሚዎች

በሃገሪቱ ያለውን የኢኮኖሚ ደረጃ ዝቅተኝነትን፣ ከፍተኛ መጠን ያለው ህዝብ ከድህነት ወለል በታች መሆንን፣ ፈጣን የህዝብ ቁጥር እድገት ሂደትን፣ ከፍተኛ የመሬት መሬቶች ሂደትን፣ እያደገ የመጣውን የእርሻ መሬት ጥበትን፣ የዓለማችን የአየር ፀባይ እየተቀየረ መምጣትን፣ ወዘተ ለተመለከተ በዝናብ ውሃ ማቆር ላይ የተመረኮዘ የግብርና ልማትን ማስፋፋት የህልውና ጥያቄ ይሆናል። ቢሆንም በሃገሪቱ የነበረው እንቅስቃሴ በሚፈለገው መጠን ውጤት አላሳየም። ሆኖም ግን በርካታ ተስፋ ሰጪ ጅምሮችን ለማየት ተችሏል።

እንቅስቃሴው ያለበትን ድክመቶች እንዲያሻሽልና ውጤታማ እንዲሆን፣ እንዲሁም ገበሬው እያደገ ከሚመጡ ውስጣዊና ውጫዊ ተፅዕኖዎች በአሸናፊነት እንዲወጣ ይህ በሚጥመ የቀረበው ጥናት ከዚህ በታች የተዘረዘሩትን ጠቋሚ የፖሊሲ ሃሳቦችን ያቀርባል፡-

- ሀ) የዝናብ ውሃ ማቆር እንቅስቃሴው እንዲያደግና እንዲጎለበት ከጉዳዩ ጋር ግንኙነት ያላቸው ተቋማት፣ ባለሞያዎችና ተጠቃሚ ገበሬዎች የበለጠ ሊወያዩበትና ሊያዳቡት ይገባል፤
- ለ) የዝናብ ውሃ ማቆር ጉዳይ ላይ የሚካሄድ ሙከራና ምርምር የሥነ-ምህዳር ቀጠናዎችንና የማኅበራዊና ኢኮኖሚያዊ ሁኔታን ሊያማክል ይገባል፤
- ሐ) ለዝናብ ውሃ ማቆር ይደረግ የነበረው ድጎማ የምግብ ዋስትናን በፍጥነት ማምጣት ላይ ከሚኖረው አንድምታ አንጻር በመረጃ ላይ የተንተራሰ ወይይት እንዲኖር ሁኔታዎችን ማመቻቸት፤
- መ) የዝናብ ውሃ ማቆር ስልቱ ደህንነትን፣ እማውራ ቤተሰቦችን፣ እና አቅራቢዎችን እንዲያማክል እና የምግብ ዋስትናን እንዲያመጣ አሁን በሥራ ላይ ያለውን የተጠቃሚዎች ምልመላ መመዘኛ በጥልቀት መመርመርና ለሃደቱም በቂ የገንዘብና ተቋማዊ ድጋፍ ማድረግ፤
- ሠ) የዝናብ ውሃ ማቆር ስልቱን ሊያግዙ የሚችሉ ተጨማሪ አዋጆችን ማመንጨትና ማነቆ የሆኑትን ደግሞ እንዲሻሻሉ ማስቻል።

ምንጭ፡- Daniel Kassahun. Rainwater Harvesting in Ethiopia: Capturing the Realities and Exploring Opportunities, FSS Research Report No. 1 (2007). Addis Ababa: Forum for Social Studies (FSS).

አድራሻ፡ የማኅበራዊ ጥናት መድረክ ♦ ፖ.ሳ.ቁ 25864 ኮድ 1000 ♦ አዲስ አበባ፣ ኢትዮጵያ
 ስልክ፡ 011-157 29 90/91 ♦ ፋክስ፡ 011-157 29 79
 ኢሜይል፡ fss@ethionet.et ♦ ድረ ገፅ፡ www.fssethiopia.org.et